

**1894 DEPREMİ VE İSTANBUL'UN TARİHİ YAPILARINDAKİ HASAR
UZERİNE BİR ÖRNEKLEME ÇALIŞMASI: KAPALI ÇARŞI**

**THE 1894 EARTHQUAKE AND A STUDY ON DAMAGE IN THE
HISTORICAL BUILDINGS OF İSTANBUL**

Afife Batur,Gülsün Tanyeli

Summary

The 1894 earthquake has caused a great damage in the historical buildings of Istanbul. One of the most important buildings demolished was the Grand Bazaar. The distinguished architects of the period have prepared several projects for the restoration, but because of the methodological discussions the work started as late as in 1896 and completed in three years. Meanwhile many streets were left uncovered and the Bazaar area has been reduced.

Özet

1894 Depremi İstanbul'un tarihi yapılarında büyük hasara yol açmıştır. Yıkıma uğrayan en önemli yapılardan biri de Kapalı Çarşı'dır. Dönemin en seçkin mimarlarının hazırladığı projelere rağmen yöntem konusunda karar verilememesi yüzünden çalışmalar ancak 1896'da başlamış; aslına uyularak yapılan onarım üç yılda tamamlanmıştır. Birçok sokağın üstü açık bırakılmış ve Çarşı alanı küçülmüştür

DEPREM

10 Temmuz 1894 Salı günü saat 12,24'te İstanbul'u sarsan deprem, bu kentin tarihinin en büyük değilse de en çok incelenip araştırılmış sismik olayıdır. O tarihte İstanbul'da Coumbary Efendi'nin direktörü olduğu bir rasathane vardır ama sismik ölçümler yapacak ekipmanı bulunmamaktadır. Olayın incelenmesi için, muhtemelen Coumbary Efendi'nin önerisi ile, Atina Rasathanesi Müdürü M.D.Eghinitis İstanbul'a çağırılmıştır. 25 Temmuz 1894 günü İstanbula gelen Eghinitis, burada 11 Ağustos'a kadar kalarak Coumbary Efendi ve yardımcısı M.Emile Lacoine ile İstanbul ve çevresinde dolaşmıştır (1). Gözlemleri ve hazırladığı rapor, bilim çevrelerinde büyük ilgi uyandırmıştır. Depremin üzerinden iki ay bile geçmeden 20 Ağustos 1894'te Paris'te, bir bilimsel toplantı yapılmış bunu çeşitli Yayınlar izlemiştir (2).

-
- 1 Prof.Dr. İTÜ Mimarlık Fakültesi, Taşkişla, İstanbul
2 Dr. İTÜ Mimarlık Fakültesi. Taşkişla, İstanbul

Bilimsellik eğilimlerinin, pozitivizmin ve fen bilimlerine olan güvenin yükseldiği 19.yüzyılın düşünce ortamında İstanbul gibi bir dünya kentnin başına gelenlerin ilgi uyandırması, hatta sismolojik araştırmalara ivme kazandırması doğaldır. Bizim de yararlandığımız Eghinitis Raporu, Paris Toplantısıyla sismoloji literatürünün önemli belgeleri arasına girmiştir.

Deprem ile etkileri ve sonuçları, döneminin gazetelerinde de doğal olarak ayrıntılı yazılarla yer almaktadır. Biz, sıkı bir tarama yaparak derlediğimiz bu yazılarla ve arşivlerde bulduğumuz belgelerle olayın gün gün çizilmiş bir tablosunu elde ettiğimizi düşünüyoruz. Konferansın sınırları içinde özetlemek amacıyla tablonun ana çizgilerini vereceğini düşündüğümüz iki yapıyı seçerek üzerinde bir örnekleme çalışması yapmayı denedik.

Hasar

Tablonun ana çizgilerinden biri, doğal olarak hasar durumudur. Eghinitis, toplam süresi 17-18 saniyeyi bulan ardarda üç sarsıntı olduğunu ve en büyük hasara 8-9 saniye süren ikinci sarsıntının yol açtığını söylemektedir. Depremi etkilerini yoğunlukla hafife göre sıralanan beş bölge içinde belirleyen Eghinitis, merkezin İzmit Körfezi boyunca Çatalca'dan Adapazarına dek yaklaşık 175 km.lik bir uzun eksen ile Katırlı-Maltepe arasında 39km.lik bir kısa eksen tarafından belirlenen eliptik bir alan içinde ve Marmara denizinde olduğunu söylemektedir.

Gerek Eghinitis Raporu gerekse depremin hemen ertesinde Şehremaneti'nin yaptırdığı hasar tesbit çalışmasını gösteren ve Başbakanlık Arşivinde bulduğumuz rapor, (3), yıkımın Tarihi Yarımada'da yoğunlaştığını ve Sultanahmet'ten Edirnekapi'ya uzanan plato üzerinde olduğunu belirtmektedir. Edirnekapi, Fatih, Topkapı ve Balat yöreleri yıkımın en büyük olduğu mahallelerdir. "Bütün sokaklar, yıkılmış duvar parçaları, tuğlalar, kiremitler, çatı parçaları, düşmüş bacalarla doludur." Gedikpaşa, Kadirga, Kumkapı'da hasar vardır ama can kaybı yoktur. Hasarın ağır olduğu iki bölge daha belirtilmektedir. Biri, Marmara sahilinde Samatya, Bakırköy, Yeşilköy bandındaki alandır; diğeri Adalar'dır. Fransızca gazeteler Büyüka'da'nın adeta yırtıldığını, Hristo Tepesinin yarıklarla çatlak çatlak hale geldiğini, Manastırın çöktüğünü, Calypso Oteli'nin hasar görmemiş tek yapı olduğunu yazmaktadır.

Yoğun hasarlı bu bölgelerin dışında Gedikpaşa, Kadirga, Kumkapı'da orta derecede hasar vardır ve can kaybı yoktur. Galata-Beyoğlu bölgesi depremi hemen hiç hasarsız atlatmıştır. Cam kırılması, alçı sıva dökülmesi, korniş taşlarının yerinden oynaması türünde hafif hasar vardır. Arnavutköy dışında Boğaziçinde de hiçbir hasar yoktur. Arnavutköyde bir çok ev yıkılmış; iskelenin yanındaki zemin çatlamıştır.

Kadıköy'de, büyük hasar yoktur. Yine de bütün demiryolu istasyonlarının zarar gördüğü belirtilmektedir. Demiryolları'nın uğradığı asıl hasar yine Tarihi Yarımada'daki hatlardadır. "Çatalca'ya kadar bütün demiryolu istasyonlarında büyük hasar vardır."

Bir diğ er önemli kayıp,telgraf hatlarındaki kopukluktur. Sarsıntı ile birlikte Çanakale/Tenedos/Chio kablosu birden devreden çıkmıştır.İletişim,Beyoğlu Postanesinden ve yalnızca Odesa hattı üzerinden kurulabilmektedir.İmparatorluk içinde haberleşme durmuştur."Soğukçeşme'deki Telgraf Merkezi yaklaşılmaz durumdadır;aletler geçici olarak Topkapı Sarayı bahçelerine yerleştirilmiştir. Telgraf İdaresi,gerçekten özverili bir çalışmayla Deprem'den 30 saat kadar sonra haberleşmeyi yeniden sağlamıştır.

Panik

Deprem kentte betimlenmesi zor bir paniğe yol açmıştır. Şiddeti düşük olmadıkça her depremin paniğe yol açması doğaldır. 10 Temmuz depremi, İstanbul'un çeşitli bölgelerini deşindiğimiz gibi farklı biçimde etkilemiş ama toplu panik her yerde aynı şiddette yaşanmıştır. Hatta,-gazetecilerin gözlemine göre-hasarin düşük olduğı bölgelerde, örneğin Beyoğlu'nda, daha yüksek sesle yaşanmıştır. Büyük yıkıma uğrayan Tarihi Yarımada'nın veya Yeşilköy'ün, Büyüka'da'nın sakinlerinin sokakta kalmaları ve açıkta gecekemeleri anlaşılabilir bir durumdur. Ama Pera veya Şişli bölgesinde insanların günlerce dışarda yaşamaları,Taksim ve Tepebaşı Belediye Bahçelerini,mezarlıkları işgal etmeleri hatta gece_kondu tipi barakalar kurmaları, evleri sapasağlam dururken uzak bölgelere taşınmaları,örneğin Beyoğlu'nun bir ölüken te dönüşmesi üzerinde durulması gereken bir sosyo-psikolojik olgudur ve nerdeyse patolojik bir boyut kazanmıştır.Olayın kent sağlığını tehdit edici düzeye gelmesi otoriteleri önlem almağa zorlamış,evlere dönüşmesi için emirnameler çıkmıştır.

O günleri yaşayanların anıları arasında ilginç bilgilere rastlanmaktadır.(4) Görgü tanıkları,Eminönünden Galata'ya doğru kaçanlarla Galatadan kaçanların köprüde birbirlerine girdiklerini,iç çamaşırlarıyla fırlayan kadınları, hamamlarda yapılan kurtarma çalışmalarını -bugün bize mizahi gelen bir dille-anlatmaktadırlar.Bir başka görgü tanıklığı da Deprem in denizdeki etkisi üzerinedir: bir gece önce İstanbul'un ve denizin mutlak bir sessizlik ve durgunluk içinde olduğunu, Deprem sırasında Yeşilköy kıyısında mürekkep rengine dönmüş denizin önce yaklaşık 100m kadar sahilden çekildiğini ve sonra birden bir hortum dalgası gibi karaya atıldığını herşeyi sökü p attığını nakletmektedir.

Can Kaybı

Gazeteleri taramamıza ve pek çok arşiv belgesine ulaşma_mıza rağmen Deprem in neden olduğı can kaybı hakkında açık bir bilgiye ulaşamadık. Böyle bir bilgi zaten elde edilememiş olabilir; ama daha çok yönetimin kapalı ve suskunluk yanlısı tutumuna bağlı görünmektedir. 12 Temmuz günü gazetelerde yayınlanan resmi bildiri, yalnızca "depremin payitahtın bazı noktalarında maddi hasara yolaç tığını belirterek ve adları sıralanarak başlıca resmi dairelerin kontrol edildiğini, bunlarda hiçbir tehlikenin bulunmadığını ve bütün büroların açık ve çalışır durumda olduğunu belirtmektedir,(5).11 Temmuz tarihli gazetelerde resmi rapora dayanılarak 38 ölü ve 72 yaralı olduğı bildirilmektedir. Moniteur Oriental 12 Temmuz günkü sayısında Kapalı Çarşı'dan 135 ölü ve 144 ağır

yaralının çıkarıldığını yazmaktadır. 13 Temmuz'da bu rakam 80 ölüdür. 14 Temmuz günü bütün gazetelerde yayınlanan bir duyuru Mekteb-i Harbiye'de ilk gün hasar gören bir duvarın daha sonra yıkılması sonucu ölen ve yaralananlar hakkında yazdığı için Sabah Gazetesinin süresiz kapatıldığını bildirmektedir. Sonraki günlerde ölü ve yaralı sayısı hiç yayınlanmamıştır. Deprem felaketzedeerine yapılan yardımlar, Sultan'ın kiler başta olmak üzere hergün yazılmakta ama bu yardımın yöneldiği insan kitlesi hakkında bir açıklama yapılmamaktadır. İstanbul nüfusunun yüzyıl sonunda bir milyona yakın olduğu bilinmekte. bu nedenle Deprem'in gazetelerin yazdığı gibi yalnızca 150-200 ölü ile atlatılmış olması gerçekçi görünmemektedir.

Önlemler

Başbakanlık Arşivinde Deprem sonrası durumu yansıtan ve alınan önlemleri sıralayan; zor durumda olan halk için örgütlenme çalışmalarının yapıldığını gösteren bir dizi belge bulunmaktadır. (5) Belgelerde, Taksim, Beşiktaş, Üsküdar ve civarlarının, Boğaz'ın iki yakasının, Adaların genel durumunu açıklayan gözlemlerin yanı sıra, Terkos ve diğer su sistemlerinde oluşan arızalara ilişkin veriler ve halkın barınma ve ekme ihtiyacının karşılanması konusunda yapılanlar da yer almaktadır. Bab-ı Ali'de, Şehremanetinde ve tabii Saray'da hasar olmaması bu çalışmaların yapılabilmesini sağlamıştır. Deprem'in hemen ertesi günü Şehremini Ridvan Paşa'nın başkanlığında bir koordinasyon kurulu oluşturulmuş; hasar tesbit çalışmalarına, ekme dağıtımına girilmiştir. Sultan, "... bu hazine durumun gerektirdiği her şeyin yapılmasını emretmiştir. Yaralılar Belediye hastanelerinde, kolera hastaları için uygulanan sistem içinde tedavi edilecektir. "Askeri Tıbbiye bahçesinde de çok sayıda yaralı vardır. Prof. Cemil Bey, Prof. Hayreddin Bey, Prof. Besim Bey ve Prof. Nicole üst sınıflardaki öğrencilerin de yardımlarıyla bunlara gerekli müdahaleyi yapmaktadırlar".

Arşivlerdeki belgeler bunlarla sınırlı değildir; Hemen bütün kagir binaların (camiler, medreseler, hastaneler, karakollar, kışlalar, saraylar ve idari binalarla su yolları, surlar vb.) depremden sonraki durumları ve onarımları için hazırlanmış keşif defterleri ile bu işleri yürüten dairelerde kurulan komisyonlar ve görevlendirilen kişilere ilişkin geniş bilgi bulunmaktadır. Ancak bu bilgiler çoğunlukla yapılara ilişkin ayrıntılı teknik gözlemleri içermezler. Bu bilgiler, olabildiğince keşiflerden çıkarılmak durumundadır.

Büyük sultan veya vezir camileri arasında en fazla zarar görenler Edirnekapi'daki Mihrimah Sultan Camisi ile Topkapı Kara Ahmet Paşa Camisi olmuştur. Birincisinde minare yıkılmış, askı kemerlerinde, bir ölçüde önceki problemlerin de etkisiyle oldukça ciddi strüktürel çatlaklar oluşmuş; ikincisinde ise kubbe tamamen çökmüştür. Cerrahpaşa Camisi'nde son cemaat yeri kubbeleri yıkılmıştır. Bunların dışında kalan diğer büyük camilerden Beyazıt, Şehzade, Süleymaniye ve Sultanahmet camilerinde ciddi bir hasar olduğu sanılmamaktadır. Bu yapılara ilişkin belgeler ve bilgiler daha çok minarelerdeki sorunların giderilmesi ve sıvaların yenilenmesiyle sınırlı

olmadığından yalnızca yapılan harcamalar ögenilmektedir.

Biz tarihi yapıların deprem sonrası onarımları konusunda bir irdeleme için iki farklı yapı seçtik: Kapalıçarşı ve Ayasofya Camisi. Biri bir ticaret kompleksi diğeri bir dini yapı. Strüktürleri, yapım teknikleri ve hasar dereceleri de çok farklı. Ancak her ikisi de tarihi ve toplumsal önemlilik açısından kendi özgün normlarını belirleyip tarif etmiş yapılar. Bu önemlilik kriteri onarımın ele alınış biçiminden kullanılan yöntem, koşulların seçiminden uygulamaya bir dizi ayrıcalığı içeriyor ve dönemin teknik/ekonomik ve işyönetimi potansiyeline ayna tutuyor.

Kapalı Çarşı

Kapalı Çarşı, 10 Temmuz Depreminde ağır hasara uğrayan ve en çok can kaybının olduğu yapıdır. Buradaki yıkım, İstanbulun ticaret hayatına da büyük bir darbe olmuştur. Çünkü Kapalı çarşı veya o günkü adıyla Çarşuy-ı Kebir, zenaat ve ticaretin kalbi olan tarihi bir merkezdir.

Kapalı Çarşı'nın kuruluşu, Fatih Sultan Mehmed'in inşa ettirdiği iç Bedesten (Bedestan-ı Atik) ile başlamıştır. Kalın payelere oturan tuğla kemerler üzerinde onbeş kubbeye örtülü bu bedesten Fatih Külliyesine gelir sağlamak için yapılmış ve zamanla gelişen bir ticaret merkezinin çekirdeği olmuştur. İkinci olarak Sandal Bedesten'i yapılmış, bunların çevrelerine eklenen ve zamanla ahşaptan kagire dönüşen dükkanlarla bunların oluşturduğu kagir tonozlu sokaklar bu ticaret merkezini kendi tipolojisi içinde tek örnek haline getirmiştir. 450 yılda oluşan bu büyük tarihi yapı, bu süre içinde pek çok da badire atlatmıştır. Bunların başında yangınlar gelmektedir. Ahşap yapının ne zaman kagire dönüştüğü bilinmemektedir. Ama 1702 yılındaki bir yangında çarşının yandığı ve Sultan 2. Mustafa'nın dükkanların kagir yapılmasını emrettiği bilinmektedir. Buradan kagire dönüşmenin 18. yüzyılda başladığı düşünülebilir. 19. yüzyıl Çarşı'nın en geniş ve en canlı olduğu dönemdir. S. Eyice, Çarşı içinde 4399 dükkan, 2195 hücre, bir hamam, bir cami, 10 mescit, 16 çeşme, iki şadırvan, bir sebil, 8 kuyu, bir türbe ve 24 han bulunduğunu belirtmektedir. (6)

Kapalıçarşı'da en büyük hasar, Nur-u Osmaniye Kapısı ile Bat Pazarı arası ve Bedesten ile Kuyumcular Çarşısını içeren bölümde meydana gelmiştir. Maddi kayıp ölçülemeyecek denli büyüktür. Tüccar ve imalatçıya geçici olarak yerleşecekleri yerler tahsis edilmiştir; boşaltma işlemi 20 Temmuz'da bitirilmiştir. Aynı gün, önemli yapıları incelemek üzere bir deprem ekspertiz komisyonu kurulmuştur. Komisyona Ser Mimar-ı Devlet Sarkis Balyan, Saray baş mühendisi M. Berthier, İstanbul Sergisi mimarı R.D'Aronco ve Tütün Regie'si mimarı A. Vallauray atanmıştır.

Ve Kapalı Çarşı onarımının öyküsü başlamıştır. Biz bu öyküyü hem Şehremaneti hem de finans çevrelerine yakın duran Moniteur Oriental gazetesinde hemen hergün çıkan haberlerden seçmeler yaparak nakletmeye çalışacağız.

23. Ağustos. 1894/ 22 Ağustos 1894 tarihli Hakikat Gazetesinin bildirdiğine göre irade-i Şehriyari ile Sarkis Bey, M.D'Aronco ve M.Vallauray'den oluşan ve yeni planlarla bir rökonstrüksiyon olanağını veya Çarşının aslına uygun onarımını

incelemek ve karar vermek üzere bir komisyon kurulmuştur. Bu komisyonun hazırladığı rapor ve planlar M.Vallaury tarafından Şehremaneti'ne teslim edildi

İki ay boyunca gazetelerde KÇ ile ilgili önemli bir haber görünmezken Kasım ayında ortamın hareketlendiği görülmektedir

09 Kasım 1894 günkü gazetede çok sayıda proje olduğundan ve "aralarında kentimizin çok saygıdeğer adlarının" yer aldığı önerilerden söz edilmektedir. Önerilerin Şehremaneti idare Meclisi üyelerinden oluşacak bir komisyon tarafından değerlendirileceği ve bu arada bir ihale dosyasının hazırlandığı, Şehremini Rıdvan Paşa'nın açık ihale istediği, Sultan'ın da bu önemde bir çalışma için rekabete açık bir sistem kurulması için iradeler yayınladığı bildirilmektedir.

KÇ için hazırlandığı belirtilen projelerden hiç birini şimdiye kadar bulabilmiş değiliz. Gazete haberlerinden sadece iki projenin yaklaşımları hakkında bir fikir edinilmektedir: Sarkis Bey'in projesi oldukça muhafazakar, korumacı ve aslına uygun restorasyonu öngören bir yaklaşımdır. A.Vallaury ve R.D'Aronco projesinin ise kısmi bir restorasyonla birlikte muhtemelen camla örtülü metal bir strüktürü olan yeni bir yapıyı önerdiği anlaşılmaktadır.

13 Kasım 1894/ Şehremaneti, Vallaury'nin hazırladığı yeni planı kabul etti; gelişmanın toplam maliyeti 240 000 lira.

17 Kasım 1894 / İhaledeki fiyatlandırmanın yetersizliği konusunda şikayetler var, ama önceki gün Şehremaneti'ndeki Çarşı ihalesine büyük bir üşüşme oldu. Avrupa'nın çeşitli demir fabrika ve firmalarının yerli ve yabancı temsilcileri ihaleye katıldı. Türkçe gazetelerde ilan edilen resmi fiyat m2 başına 3,80 lira'dır. İhale, sonuçlanamamış ve ertelenmiştir. Ama gazete özel informasyonu ile ihaleyi M. Sauvageot'nun aldığını ve Rıdvan Paşa'nın emriyle Osmanlı Bankası'na 20.000 lira teminat yatırdığını yazmaktadır.

19 Kasım 1894 / İhaleye katılan öneri sahipleri Avrupa firmalarıyla telgraf bağlantıları kurarak yeni fiyat indirim düzeyleri elde etmeğe çalışıyorlar.

29 Kasım 1894/ İhale Mühendis Sauvageot'da kaldı. Ancak bu kez Tersane İnşaat Dairesi daha mütevazı koşullar önerdi.

04 Aralık 1894/ İhale yeni esaslar üzerinden ve yeniden ele alınacak gibi görünmektedir. Şehremanetinin mazbatasını onay için Sadaret'te bulunmaktadır.

31 Ocak 1895/ Sadrazam'ın emriyle rökonstrüksiyonun koşullarını saptamakla görevli özel komisyon ön araştırmasını tamamladı. M.Gallant ve M.D'Aronco raporlarını Sadrazam'a sundular. Komisyon, ilk ihalenin sonuçlarını yürürlükten kaldırarak çeşitli değişiklikler önermiş ve Sadrazamın isteği üzerine mimar Vallaury'nin tavsiyelerini de gözönüne almıştır.

16 Mart 1895/ M.D'Aronco ve M.Galland yeni ihale dosyası ile birlikte KÇ in yapımı ve değişik uzunluktaki sokaklarının örtülme biçimi üzerine raporlarını Sadrazam'a sunacaklar. .. İhale yeniden açılacak.

03 Nisan 1895/ İhale, yeni planlar ve yeni ihale dosyasına göre olacak.

22 Mayıs 1895/ Yüksek bir emir, Şehremanetini Çarşı dosyasını yeniden incelemeye davet etti. M.Vallaury ve

M.D'Aronco'nun ilk planlarını elden geçirip değiştirmeleri ve Nafia Nezareti teknik danışmanı M. Galland'ın Sauvageot'nın hazırladığı eski ihale dosyasını yeniden düzenlemesinden sonra istenen revizyon tamamlanmış oldu.

Aynı tarihte gazetede öneriler hakkında uzun bir yazı var. Özetle KÇ'nin kamulaştırılmasını, yapılan keşfe göre maliyeti 500.000 lirayı geçmeyecek bir yatırımla yenilenmesini; bir finans grubunun yükleneyeceği taahhülle %6 faizli borç senedi çıkarılmasını ve üstünkörü bir onarım yerine kent için büyük yarar sağlayacak bir Bazar inşası için gerekenin yapılmasını öneren bu yazı dikkatleri açıkça KÇ'nin kentsel arsa olarak spekülatif değeri üzerine çekmektedir. İş, artık yabancı firmaların iş bulma rekabetinden çıkmış finans gruplarının iştahını kabartan bir çekişmeğe dönüşmüştür. 30 Mayıs günkü gazetelerde ihale ilan edilmiştir.

12 Temmuz 1895/ KÇ'nin dökme demir malzeme ile yeniden yapımı için açılan ihalenin belgeleri, yeni planlar ve keşif de eklenerek dosya Bab-ı Ali'ye, oradan da Şura-y-ı Devlet'e gönderildi. Tam bu sırada gelen bir Sadaret tezkeresi, sonraki gelişmelere yön verecek niteliktedir. Tonozlu bir strüktür yerine depremden zarar görmemiş kısımları olduğu gibi bırakmak, geri kalan yerleri de örtmeksizin önü açık olarak onarmak daha uygun olabilir. Hava ve ışık alacak ve daha serbest bir bağlantı olacak. Sadaret, açıkça ifade etmese de minimum harcamaya yönelik bir çözümü düşünmektedir.

Gazetelerin artık rutin haber başlığına dönüşen Çarşı onarımı sorunu bu kez Nafia Nezareti'nin yönetimine geçmiştir.

14 Ağustos 1895/ Nezaret görevlilerinden, Seraskerlik'ten Tophane'den ve bir serbest mühendisten oluşturulan yeni bir komisyon ihale dosyasını inceleyecektir. Demir strüktür yöntemi hala tartışılmaktadır. Öngörülen inşa yönteminin "demir putreller arasındaki boşluğun çimentolu harçla doldurulması" biçiminde ifade edilmesi ve muğlak ayrıntılar verilmesi, komisyonun metal strüktür hakkındaki teknik bilgisinin yeterliliği hakkında kuşku uyandırmaktadır.

11 Eylül 1895/ Nafia Nezareti komisyonu'nun çalışmalarını karar verilemeden uzamaktadır.

15 Ekim 1895/ Komisyon, karar sorumluluğunu üstüne almaktan kaçındı ve bunu Bab-ı Ali'yi bıraktı.

24 Ekim 1895/ KÇ tüccarları Sultan'a bir lütuf dilekçesi vererek "İstanbul perakende ticaretine ızdırıp olan krize" çare bulmasını rica ettiler.

İlgililerin büyük çoğunluğu, "M.Galland, M.Vallaury ve M.D'Aronco ve diğerlerinden oluşan ilk teknik komisyonun hazırladığı proje türünde anıtsal bir bina yapılmasına eğilimliler". Ancak maliyet önerilerini kuşkuyla karşıladıkları anlaşılıyor.

23 Aralık 1895/ Nafia Nazırı Tevfik Paşa, aktüel sisteme hiçbir modifikasyon getirmeden harabolmuş yapı parçalarının eski planına göre onarımı ile yetinilmesini istedi. Karar, Meclis-i Vükela tarafından onaylandı.

03 Ocak 1896/ Nafia Nezareti Köprüler ve Yollar Dairesi Müdür muavini Aslan Bey başkanlığında kurulan teknik komisyon yıkılacak, onarılacak veya yeniden inşa edilecek bölümler

için tesbit çalışmalarına başladı.

4 Şubat 1896/ Komisyon ilk önce eski Osmanlı üslubundaki dört kapının yenilenmesine karar verdi:Nur-u Osmaniye, Kalpakçılarbaşı, Mahmut Paşa ve Örücüler.

Bu arada Çarşı'nın total rökonstrüksiyonu için öneriler hala devam etmektedir.Örneğin "tanınmış tüccar Abud Efendi, 500.000 lira sermayeli bir anonim şirket" in sağlayacağı finansmanı yapım karşılığında önermektedir.

21 Nisan 1896/ Çarşı'nın onarımına başlanmasını emreden irade yayımlandı.

23 Nisan 1896/ Resmi Tebliğ: Tarihi biçimini koruyarak restore edilecek olan Kapalı Çarşı çalışmaları Nafia Nezaretince kurulacak özel bir teknik komisyon aracılığıyla yürütülecek.Maliyet için 25.000liralık bir meblağ hesaplandı. Onarım Kalpakçılar caddesinden başlayacak.

30 Ocak 1897/ Anıtsal Nur-u Osmaniye Kapısı tamamlandı.

07 Temmuz 1897/ Yıkılmış olan en önemli bölümlerde onarım tamamlandı ve bu bölümler açıldı:Kalpakçılar,Kazazlar, Yağlıkçılar, Astarçılar,Basmacılar,Sahaflar,Vezneciler ve Takkeçiler caddeleri ile Cevahir Bedesteni.Fesciler ve Yorgan cılar caddelerinin de iki ay içinde açılması bekleniyor.

20 Haziran 1898/ Kürkçüler Çarşısı'nın dükkan ve galerileri yeniden inşa edilecek.

07 Eylül 1899/ Çadircılar sokağı, Alipaşa Hanı ile Alipaşa,Eskiciler ve Hacı Memiş sokaklarındaki dükkanların onarımı bitti.

Sonuç

Deprem'den neredeyse iki yol sonra başlayabilen ve üç buçuk yılda tamamlanan KÇ onarımı, görüldüğü gibi,önce mimar ve mühendisler arasında bir proje ve öneri yarışmasına sonra Avrupa demir firmalarının çekişmesine konu olmuş; giderek bir finans rekabeti içine sokulmuş ve onarım nerdeyse kronik bir problem haline gelmiştir. İmparatorluğun ekonomik sorunları teknik potansiyeli büyük projelere elverişli değildir. Buna rağmen büyük proje hevesi için çok zaman kaybedilmiş,bu süre içinde küçük dükkan sahiplerinin çoğu yokolmuş,birçoğu iflas etmiş ve Çarşının belli başlı ürünlerini üreten yerli endüstri büyük zarara uğramıştır. Ve nihayet parasızlık dolayısıyla verilmek zorunda kalınan karar, kanımızca en doğrusu olmuş, aslına uygun onarılan Çarşı, tarihi özelliklerini ve kentsel sit olma niteliğini yitirmeden günümüze gelebilmiştir.

Kaynaklar

- (1) Moniteur Oriental,26 Temmuz 1894,s.3.
- (2) Ay.Es.,04 Eylül 1894,s.3.
- (3) Başbakanlık Arşivi,Mütenevvi Maruzat,V. 8 Muharrem 1311
- (4) Rendellman,Oscar,(1895),Le Tremblement de Terre de Constantinople,Paris.
- (5) Moniteur Oriental,12 Temmuz 1894,s.3.
- (6) Eyice, Semavi,"İstanbul/Tarihi Eserler,VI Ticari Tesisler" İslam Ansiklopedisi,C.V,s.1214/114.

